

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

РЕКОМЕНДАЦІЇ
ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА
В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА»

29 жовтня 2020 року

Київ – 2020

На III Міжнародній науково-практичній конференції «Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства» було представлено наукові дослідження у сфері професійної освіти та педагогічні практики з питань підготовки кваліфікованих фахівців, здатних до цілісного розв'язання завдань сталого розвитку в професійній діяльності.

Для участі в роботі конференції надійшли заявки та матеріали від 150 науковців, педагогічних і науково-педагогічних працівників закладів професійної, вищої освіти та наукових установ України й зарубіжжя.

Під час пленарного засідання було підсумовано результати Стратегії розумного, сталого та всеохоплюючого зростання «Європа – 2020», визначено можливі сценарії розвитку постіндустріального і постпандемічного суспільства, запропоновано нові підходи до реалізації у професійній освіті 17-ти ухвалених на Саміті ООН зі сталого розвитку глобальних Цілей на період до 2030 року. Зазначено, що Стратегія сталого розвитку України має бути оновлена, в ній мають бути відображені національні цілі, реалізація яких сприятиме переходу до інтегрованого економічного, соціального та екологічного розвитку країни до 2030 року.

У виступах порушувалися питання щодо: необхідних змін у системі освіти в контексті наближення умов і змісту професійної підготовки фахівців до потреб ринку праці; неможливості забезпечення високої продуктивності праці фахівців і їхньої повної зайнятості у зв'язку з невідповідністю існуючих кваліфікацій вимогам сучасних виробництв; удосконалення наявного освітнього законодавства та розроблення необхідних для модернізації системи професійної освіти нормативно-правових документів; якісної підготовки педагогів-новаторів для системи професійної освіти; здійснення інноваційної діяльності; організація дуальної форми здобуття освіти та створення інформаційно-освітнього середовища в закладах професійної освіти, спрямованих на реалізацію Цілей сталого розвитку; внутрішньої і зовнішньої систем оцінювання якості професійної підготовки фахівців у закладах професійної освіти; регіональних особливостей управління професійною

підготовкою майбутніх фахівців та залучення до цього соціальних партнерів; формування кар'єрної компетентності майбутніх фахівців і їхньої підготовки до підприємницької діяльності.

Секційні засідання відповідали таким напрямам: «Цілі сталого розвитку професійної освіти і навчання в контексті глобалізаційних та євроінтеграційних процесів», «Розвиток людського капіталу в умовах суспільних та економічних трансформацій», «Формування сучасних кваліфікацій і стандартів професійної освіти відповідно до потреб «Індустрії 4.0», «Забезпечення якості професійної освіти з урахуванням вимог сучасного ринку праці», «Цифровізація суспільства, економіки, освіти», «Управління розвитком закладів професійної освіти на засадах проєктного менеджменту», «Професійне зростання та саморозвиток педагогічних працівників закладів професійної освіти», «Соціальне партнерство для сталого розвитку професійної освіти: кращі практики».

На тлі пандемічної ситуації у світі, наявних глобалізаційних викликів (переходу на новий технологічний уклад і цифрову економіку; зміни енергетичної парадигми та запровадження раціональних моделей споживання і виробництва; орієнтація на стале економічне зростання, повну та продуктивну зайнятість і гідну працю; забезпечення якісної освіти та можливості навчання впродовж життя для всіх; створення стійкої інфраструктури, пріоритетності інновацій; досягнення ефективного управління) та євроінтеграційних процесів (упровадження національної індустріалізації 4.0., активізації «зеленої» політики, повернення на територію ЄС високотехнологічних виробництв; зростання впливовості національних науково-промислових кластерів для концентрації інноваційних ідей і розвитку національного інтелектуального капіталу; запровадження національної промислової стратегії, підвищення захищеності національного виробника й національних технологій) все більше загострилися проблеми вітчизняної системи професійної освіти, від вирішення яких залежатиме не лише якість підготовки майбутньої кадрової зміни, але й безпека країни в широкому її розумінні. До них належать: недосконала

державна освітня політика і, відповідно, освітнє законодавство; неефективне багаторівнєве управління професійною освітою та малоефективна мережа освітніх закладів; недостатнє фінансування освітньої галузі; низькі темпи модернізації матеріально-технічної бази закладів професійної освіти; невідповідність обсягів і напрямів професійної освіти і навчання потребам економіки та ринку праці; незадоволеність роботодавців якістю підготовки здобувачів професійної освіти; нерозвиненість державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти; маргіналізація соціогуманітарної складової професійної підготовки майбутніх фахівців і зумовлена цим денационалізація освітнього процесу.

З огляду на вищенаведене, до Цілей сталого розвитку професійної освіти і навчання віднесено: створення ефективної системи управління та фінансування в умовах децентралізації; забезпечення відповідності змісту і якості професійної освіти потребам ринку праці; розвиток партнерства у сфері професійної освіти та розроблення дієвих механізмів й інструментів взаємодії ринку праці та сфери освіти; підвищення привабливості професійної освіти серед стейкхолдерів та в суспільстві загалом; створення ефективної системи професійної орієнтації і консультування з питань розвитку кар'єри й підприємництва; поглиблення інтеграції системи професійної освіти України у світову систему освіти та європейський освітній простір; забезпечення умов для професійного навчання впродовж життя.

Розвиток людського капіталу в умовах суспільних та економічних трансформацій пов'язаний зі змінами у змісті й характері праці та соціально-трудових відносинах. Зважаючи на сучасний стан системи професійної освіти, особливу увагу варто приділити забезпеченню таких стадій розвитку людського капіталу, як: нарощування якісних характеристик у ході набуття фахових знань, умінь, навичок та професійного досвіду; конвертація людського потенціалу в людський капітал та підвищення ефективності його експлуатації.

Розглядаючи розвиток людського капіталу в контексті освіти, необхідно зазначити, що на макроекономічному рівні його забезпечення відбувається

через системну реалізацію державної і регіональної політики в освітній сфері, охорони здоров'я та соціального захисту. На національному рівні на розвиток людського капіталу суттєво впливає рівень економічного розвитку держави та стан її фінансової системи; особливості історичного етапу розвитку економіки та поточної економічної політики. На регіональному рівні стан людського капіталу визначається як природно-ресурсним і демографічним потенціалом, так і структурою та спеціалізацією економіки регіону, його фінансовою забезпеченістю, стабільністю та рівнем його соціально-економічного розвитку. На рівні суб'єктів господарювання людський капітал є сукупною кваліфікацією й продуктивною здатністю усіх його працівників, що формується на основі кадрової політики. На рівні особистості робітників людський капітал – це фахові знання, вміння, навички, професійний досвід, що набуваються протягом професійної підготовки та забезпечують його фінансовий дохід.

Отже, для підвищення якості людського капіталу сучасна система професійної освіти потребує: випереджувального підходу; систематичного оновлення змісту освіти відповідно до соціально-економічних умов розвитку виробництва; інноваційного організаційно-методичного супроводу професійної підготовки кваліфікованих робітників; ефективної взаємодії із суб'єктами господарювання; своєчасного вивчення попиту на нові компетентності фахівців на ринку праці; забезпечення правонаступності для первинної професійної освіти.

У зв'язку з тим, що для «Індустрії 4.0» головну роль відіграють такі технології та концепти, як: Інтернет речей, «великі дані» (big data), «предиктивна аналітика», хмарні та туманні обчислення, «машинне навчання», машинна взаємодія, штучний інтелект, робототехніка, 3D-друк, доповнена реальність, швидко збільшується кількість робочих місць в Україні, що потребують від працівників розуміння інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій. Основною вимогою до персоналу стає вміння користуватися цими технологіями. Зважаючи на це, з'являються нові напрями трансформації кваліфікацій і стандартів професійної освіти, а саме: скорочення

зайнятості у виробничій сфері з одночасним її зростанням у сфері послуг; поширення практики віддаленої роботи; підвищення рівнів кваліфікації робітників у зв'язку з використанням цифрових технологій та спеціалізованих продуктів на робочих місцях; скорочення традиційних професій, що пов'язано з упровадженням роботизації і автоматизації на виробництві; перегляд професійних компетентностей у всіх сферах економічної діяльності, викликаний проникненням цифрових технологій.

Приведення якості професійної освіти у відповідність до вимог ринку праці забезпечується шляхом модернізації навчально-виробничої і соціальної інфраструктури закладів професійної освіти (створення навчально-практичних центрів, інноваційних центрів професійної досконалості; запровадження субвенцій на модернізацію соціальної інфраструктури, забезпечення універсального дизайну і розумного пристосування) та формування нового змісту, орієнтованого на результат (аналіз затребуваних на ринку праці існуючих та нових кваліфікацій; розроблення та запровадження системи вивчення й прогнозування потреб у кваліфікованій робочій силі на регіональному рівні; функціонування внутрішньої і зовнішньої систем забезпечення якості професійної освіти; оновлення професійних і освітніх стандартів, розроблення освітніх програм на модульно-компетентнісній основі тощо).

Цифровізація економіки викликає трансформацію людського капіталу, що полягає у систематичному та безперервному навчанні, а також розширенні креативних здібностей кваліфікованих робітників. Поширення цифрових технологій веде до змін у сучасному суспільстві (характер праці, зокрема підвищення ролі інтелектуальної творчої праці; характер зайнятості (віддалена праця); підвищення загальних вимог до рівня освіти та професійної кваліфікації фахівців), що визначають необхідність формування нової генерації кваліфікованих робітників. До основних напрямів цифровізації освіти відносять: створення освітянських ресурсів і цифрових платформ з підтримкою інтерактивного та мультимедійного контенту для загального доступу закладів

освіти та здобувачів; розроблення та впровадження інноваційних комп'ютерних, мультимедійних та комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання й обладнання для створення цифрового освітнього середовища (мультимедійні класи, STEM-центри та лабораторії, інклюзивні класи, класи змішаного навчання); організація широкосмугового доступу до Інтернету здобувачів у навчальних класах та аудиторіях у закладах професійної освіти; розвиток дистанційної форми навчання з використанням когнітивних та мультимедійних технологій.

Для здійснення ефективного управління розвитком закладів професійної освіти на засадах проєктного менеджменту доцільно використовувати універсальну технологію, що включає такі елементи: ідентифікація проблеми та оцінювання потреб закладу (окреслення власної проблеми, її ресурсомісткості та шляхів вирішення шляхом реалізації проєкту); дослідження (вивчення досвіду вирішення аналогічних проблем з позицій бенчмаркінгу, його переваги та ризику, з'ясування наявного інформаційно-аналітичного забезпечення вирішення проблем); формування концепції (вибудовування ідей можливих проєктів, їх мети та завдань, очікуваних результатів, концептуалізація проєкту); операціоналізація проєкту (визначення мети, завдань, ключових показників результативності, створення дорожньої карти, визначення ключових осіб проєктної команди, організація роботи та встановлення правил взаємодії в проєктній команді тощо); формалізація проєкту (підписання меморандумів, договорів, положень, написання проєктної заявки, технічного завдання на проєкт тощо); реалізація проєкту та моніторинг його результативності (реалізація завдань проєкту, проведення засідань, моніторинг ефективності реалізації проєкту, реалізація дорожньої карти, оцінювання результативності).

Професійне зростання та саморозвиток педагогічних працівників закладів професійної освіти полягає в безперервному підвищенні рівня їхньої фахової компетентності, опануванні інноваційними виробничими й освітніми технологіями, раціоналізації шляхів вирішення педагогічних проблем, розвитку професійно важливих якостей тощо. Для реалізації педагогами Стратегії

сталого розвитку в професійній освіті набуває важливості розвиток у них необхідних компетентностей (екологічної, здоров'язберігаючої, енергоефективної, економічної, правової, цифрової тощо) та готовності до впровадження освітніх інновацій. Зокрема розвиток цифрової культури педагогічних працівників закладів професійної освіти уможлиблюється шляхом створення організаційно-технічних умов: проєктування цифрового освітнього середовища закладу та організації освітнього процесу на основі підходів змішаного навчання (blended-learning).

Соціальне партнерство у сфері професійної освіти реалізується за допомогою залучення роботодавців, бізнес-партнерів, громадських об'єднань до впровадження інноваційних виробничих технологій, форм і методів здобуття освіти, оцінювання результатів навчання здобувачів. Активна участь замовників робітничих кадрів в освітньому процесі сприяє: якісній організації стажування педагогічних працівників на виробництві та у сфері послуг; розробленню/оновленню стандартів професійної освіти та освітніх програм спільно з роботодавцями; поширенню практики здобуття професійної освіти за дуальною формою; створенню навчально-практичних центрів за участі приватних партнерів; спільному фінансуванню закладів професійної освіти.

Ураховуючи актуальність, теоретико-методологічну та методичну важливість пропозицій, викладених у доповідях і виступах на пленарних і секційних засіданнях, **конференція рекомендує:**

Інституту професійно-технічної освіти НАПН України:

1. Продовжити системну співпрацю з Департаментом професійної освіти, Департаментом вищої освіти МОН України, Державною службою зайнятості України, Федерацією роботодавців України, Конфедерацією роботодавців України, закладами професійної, фахової передвищої і вищої освіти, підвідомчими установами НАПН України, громадськими організаціями з розроблення професійних та освітніх стандартів, створення сучасних методик і технологій професійної підготовки майбутніх фахівців, проведення тренінгів із педагогічними працівниками закладів професійної освіти тощо.

2. Поглибити спільну діяльність з навчально (науково)-методичними центрами (кабінетами) професійно-технічної освіти України щодо проведення науково-дослідних робіт, експериментальних досліджень, узагальнення і представлення у наукових виданнях результатів дослідно-експериментальної діяльності; підвищення професійного рівня педагогічних працівників; проведення наукових, науково-практичних, науково-методичних, навчальних заходів для педагогів та учнівської молоді.

3. Сприяти ширшому застосуванню прогресивних ідей зарубіжного досвіду щодо розбудови інноваційних моделей закладів професійної освіти і навчання; застосування нових форм організації і функціонування таких закладів на базі розподілу функцій в регіоні між закладами освіти, підприємствами та організаціями, які входять до освітньо-виробничого кластеру.

4. Широко використовувати у взаємодії науковців і педагогів-практиків принципу відкритості, що передбачає міцні зв'язки між інституціями НАПН України та закладами професійної освіти, міжнародними організаціями і фундаціями, а також спільну практико-орієнтовану наукову діяльність, проведення експертних процедур, практичну реалізацію результатів дослідно-експериментальної та науково-методичної роботи, обов'язкову громадську експертизу інноваційних проєктів.

5. Пропозиції фокус-групи, що діяла в межах секції «Професійне зростання та саморозвиток педагогічних працівників закладів професійної освіти» врахувати у процесі формування завдань щодо оновлення освітньо-наукових програм Інституту професійно-технічної освіти НАПН України з підготовки здобувачів освіти третього (науково-освітнього) рівня вищої освіти за спеціальністю «015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)» та другого (магістерського) рівня за спеціальністю «011 Освітні, педагогічні науки».

6. Організаційному комітетові узагальнити рекомендації конференції, розглянути та затвердити Вченою радою Інституту; розмістити рекомендації, програму, електронний збірник матеріалів конференції на сайті Інституту для широкого ознайомлення та обговорення науковцями й освітянами.

Закладам професійної та фахової передвищої освіти:

1. Реалізовувати практико-орієнтовану модель професійної підготовки майбутніх фахівців із повнішим наближенням її соціальної та економічної складових до потреб особистості й вимог національного та регіональних ринків праці.
2. Продовжувати роботу щодо впровадження цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій у освітній процес у контексті дистанційного навчання за умов пандемії COVID-19.
3. Брати участь у тренінгах, майстер-класах, науково-практичних семінарах, конференціях та інших заходах Інституту професійно-технічної освіти НАПН України з метою оволодіння інноваційними методиками і технологіями професійної освіти і навчання.
4. Розширювати зв'язки з науковими установами, бізнесом і виробництвом, що дасть змогу координувати освітню діяльність закладів освіти в регіонах, раціонально використовувати засоби, залучати додаткові інвестиції для професійного навчання фахівців та створення нових робочих місць, запобігати допущенню фінансування неефективних навчальних програм або тих, що дублюються.